

גליון א'ז

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

פרשת בא

חינוך דור ה"מחד"

– חינוך והדרכה לאור פער הדורות –

דין צלי בחגיגה הבאה עם הפסח

לכו והצילו את ילדי ישראל!



קובץ זה יוצא לאור לעילוי נשמת
ה"ה הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

ולזכות בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד כשר,
ובחצלה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים



מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד

Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000

#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States +1.929.754.6218

להערות והארות: טל' מערכת: *5717 | orhachasidutil@gmail.com

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב מאיר יעקב זילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוייכה.

בא

ב • מקרא אני דודש

ארבע (ה) אני יודע

תפרים מספר "אצרות הש"י" ש"ל בקרוב - ע"פ לקסי שוחות
ח"ט עמ' 49 ואילך

ה • פנינים • עיון וביאור

• מתי השאלו המצריים כליהם לישראל?

ע"פ ספר השוחות ח"א עמ' 271 ח"ב עמ' 5

• יציאת מצרים - "יסוד" או "עמוד"?

ע"פ לקסי שוחות ח"א עמ' 59 ואילך

ו • יינה של תורה

היחס לשאלות ה"משונות" של הדוד הצעיר

ע"פ לקסי שוחות ח"ב עמ' 269 ואילך

ט • שיחות קודש

לכו והצילו ילדי ישראל!

י • פנינים • דרוש ואגדה

• גם כשלוט אטום אפשר לשוּב

ע"פ תורת מנחם ח"ב עמ' 135 ואילך

• לאחד את הראש עם הכרעים

ע"פ אצרות קודש ח"א עמ' קסח ואילך

יא • חידושי סוגיות

דין צלי בחגיגה הבאה עם הפסח

ע"פ לקסי שוחות ח"א עמ' 53 ואילך

יד • תורת חיים

"והגדת לבנך" - גם לבן החמישי!

טו • דרכי החסידות

זקני החסידים וחינוך האברכים

לקראת
שבת

ביאורים על פרשת השבוע

נלקטו ונערכו מתוך תורתו של

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע



דור המחר

חינוך והדרכה לאור פער הדורות

נושא מרכזי בגיליון זה הוא ההדגשה המיוחדת בספור יציאת מצרים על חינוך הילדים: "והגדת לבנך", "כי ישאלך בנך... ואמרת אליו", ועוד.

במדור "יינה של תורה" יבואר בהרחבה היחס הראוי לשאלת בני ה"מחר", אלו שמנותקים מעולמם וחיייהם של ההורים, ושואלים שאלות מכאיבות ומשונות, ואודותם ציוותה התורה שכאשר "ישאלך בנך מחר", "מחר שלאחר זמן", יש לקרובם ולהתמסר אליהם.

בהמשך לכך מבואר במדורים "שיחות קודש" ו"תורת חיים" על גודל החובה להציל את ילדי ישראל העומדים בסכנה של ניתוק מהיהדות רח"ל, ועל הצורך להביא גם את "הבן החמישי" לשולחן הסדר ולענייני תומ"צ.

נושא קירוב בני ישראל לתומ"צ נבחר ע"י גם בקשר עם יו"ד שבט, יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זי"ע אשר הניח את היסודות למפעל ה"שליחות", ויום תחילת נשיאותו של חתנו רבינו זי"ע אשר קירב רבבות אלפי ישראל אל צור מחצבתם.

במדור "דרכי החסידות" יבואר אודות ההנהגה הראוי' ביחס לפער שבין זקני החסידים בדורות עברו לצעירי הצאן, על הצורך בקשר עם הצעירים, השפעה עליהם והדרכתם.

ויהי רצון שעל ידי חינוך הילדים, יעמידו את ה"צבאות ה'", הצבא של הקב"ה, שיצעדו חוץ לגלותנו הארוכה והמרה, על ידי משיח צדקנו בקרוב ובעגלא דידן.

המערכת

זאת למודעי, שברוך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו שם, ויש להיפך, אשר במקורם מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגויות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתותם.

מקרא אני יודע

ביאורים בפשוטו של מקרא



ארבע(ה) אני יודע

בפירוש תיבת "טטפת" שנאמרה בתפילין, כתב רש"י שהוא על שם המספר ארבע (כי "טט" שתיים ו"פת" שתיים) – מה פשר השינוי בין רש"י בפרשתנו לפרשת ואתחנן: כאן פירש רש"י שהמספר ארבע מכון ל"ארבעה בתים", ואילו שם פירש שהוא מכון ל"ארבע פרשיות"?

"וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה וּלְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצֵאתָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם" (יג, טז)
ולטוטפת בין עיניך – תפילין. ועל שם שהם ארבעה בתים קרוין 'טטפת': טט בכתפי שמים, פת באפריקי שמים:

הנה זו הפעם הראשונה שבא בכתוב לשון מיוחדת זו של "טטפת"; והפעם השניה היא בספר דברים, בהפרשה הראשונה של קריאת שמע (בפרשת ואתחנן ו, ח): "וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך". ושם מפרש רש"י בזה הלשון:

"וקשרתם לאות על ירך – אלו תפילין שבזרוע; והיו לטטפת בין עיניך – אלו תפילין שבראש, ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו 'טטפת': טט בכתפי שמים, פת באפריקי שתיים".

ולפום ריהטא נראה שרש"י חוזר שם על מה שפירש כאן (והדבר מובן, שכן שני הכתובים הם במרחק גדול זה מזה, ולכן צריך רש"י להזכיר להתלמיד פירוש תיבה זו), אך כד דייקת תמצא שקיים שינוי בדבריו מכאן לשם: כאן מפרש "על שם שהם ארבעה בתים קרוין 'טטפת'", ואילו בפרשת ואתחנן כתב "ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו 'טטפת'".

וצריך ביאור בשינוי זה – האם "טטפת" מתייחס לארבעת הבתים או לארבע הפרשיות?

ב. והנה, מצד הסברא יש עדיפות בדברי רש"י בפרשתנו, שלשון "טטפת" הוא (לא על שם ארבע הפרשיות, אלא) על שם ארבעת הבתים, כי:

תיבת "טטפת" כתובה ביחס ל"בין עיניך" ("לטטפת בין עיניך"), ולא ביחס ל"על ירך". ומזה משמע, שהמספר ארבע שמרמוז בתיבת "טטפת" הוא דוקא בתפילין של ראש.

[ודבר זה מודגש במיוחד בלשון הכתוב בפרשת ואתחנן, ששם מדייק ומבדיל בין ה"טטפת" לבין התפילין של יד, על ידי הוספת תיבת "והיו" באמצע – "וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך"; כלומר: תיבת "והיו" מחלקת בין השל יד להשל ראש, כך שה"טטפת" שייך דוקא להשל ראש. ומדויק גם בלשון רש"י שם שהדגיש החלוקה וההבדל: "וקשרתם לאות על ירך – אלו תפילין שבזרוע, והיו לטטפת בין עיניך – אלו תפילין שבראש"].

ומטעם זה עדיף לפרש ש"טטפת" קאי על מנין הבתים, כי:

במספר הפרשיות הרי אין הבדל בין תפילין של ראש לשל יד, ובשניהם יש ארבע פרשיות; ודוקא במספר הבתים יש הבדל בין תפילין של ראש לתפילין של יד – שבתפילין של יד יש בית אחד בלבד, ואילו בתפילין של ראש יש ארבעה בתים.

ומעתה מתחזק הקושי בדברי רש"י, שלאחר שבפרשתנו פירש כהפירוש המסתבר ש"טטפת" קאי על ארבעת הבתים (שבזה הוא החידוש בתפילין של ראש לגבי של יד) – מדוע בפרשת ואתחנן נקט בפירוש שונה, שקאי על ארבע הפרשיות?

ולאידך: כיון שבפרשת ואתחנן דייק רש"י לפרש "טטפת" על מספר הפרשיות (מאיזה טעם שיהיה) – מדוע לא פירש כן כבר בפרשתנו?

ג. ויש לבאר, שהשינוי ברש"י מסתעף הוא מהשינוי בלשון המקרא גופא:

בפרשתנו נאמר "והיה (לשון יחיד) לאות על ידכה ולטטפת בין עיניך (כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים)", והכוונה היא להענין דיציאת מצרים – שהתפילין באים כ"אות" וכ"טטפת" ליציאת מצרים (וכמו שפירש רש"י לעיל מיניה (יג, ט): "יציאת מצרים תהיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך, רוצה לומר שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע").

ומטעם זה לא מסתבר לפרש שתיבת "טטפת" מתייחסת לארבע הפרשיות, שהרי רק שתי פרשיות מתוך הארבע עוסקות ביציאת מצרים – פרשת "קדש" ופרשת "והיה כי יביאך", ואילו בשתי הפרשיות האחרות (פרשת "שמע" ופרשת "והיה אם שמע") לא נזכרה יציאת מצרים כלל!

ועל כן דייק רש"י – "על שם שהם ארבעה בתים קרוין 'טטפת'", וכוונתו בזה, ש(אמנם לא כל הפרשיות שייכות ליציאת מצרים, אבל) כל ארבעת הבתים שייכים ומהווים זכרון ליציאת מצרים, כי על ידי כל אחד מהבתים נעשית הגדלה בהתפילין וממילא בזכרון יציאת מצרים שעל ידם.

כלומר: גם בית שהפרשה שבתוכו אינה שייכת ליציאת מצרים (ואפילו אם הבית ריק הוא) – הרי כיון שכללות התפילין בא כאות וכזכרון ליציאת מצרים, הרי עצם קיומו של הבית מגדיל הזכרון בהדגשה יתירה.

[וכן מסתבר לכאורה, שבזמן יציאת מצרים עדיין לא היו להם ארבע פרשיות אלא שתיים בלבד (כי פרשת "שמע" ופרשת "והיה אם שמע" עדיין לא נאמרו), ואז היו להם תפילין הכוללים ארבעה בתים, ושנים מהם ללא פרשיות. והיינו, שבתוך שני בתים היו שתי הפרשיות שבפרשתנו ("קדש" ו"היה כי יביאך"), ושני בתים היו ריקים מפרשיות.

ולפי זה מובן עוד יותר הטעם שבפרשתנו פירש רש"י על שם ארבעת הבתים, ולא הזכיר ארבע הפרשיות – כי בפרשתנו עדיין לא היו ארבע פרשיות אלא שתיים בלבד (משא"כ בפ' ואתחנן).

[וראה במקור הדברים שהאריך בענין חידוש זה]].

ד. אך בפרשת ואתחנן נאמר בלשון רבים - "וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך", ופשוט שהכוונה בזה היא למה שכתוב לפני כן: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך". והיינו, ש"הדברים האלה" - הכתובים בפרשיות התורה - הם שצריכים לקושרם על היד ולהיות "טטפת" בראש.

ולכן שם אין רש"י יכול לפרש (כמו שפירש בפרשתנו) ש"טטפת" קאי על ארבעת הבתים, שהרי אי אפשר לומר על הבתים שהם הם "הדברים האלה"; ובהכרח שהכוונה שם היא לפרשיות, **ארבע פרשיות** שבהן נזכרה מצות תפילין, והם "הדברים האלה" שצריכים להיות ("לאות על ירך ו)לטטפת בין עיניך".

נאף שגם בתפילין של יד יש ארבע פרשיות - מכל מקום דוקא לגבי תפילין של ראש נאמר "טטפת". ויש לפרש בזה, כי דוקא בתפילין של ראש יש הדגשה על המספר **ארבע**:

אמנם גם בתפילין של יד יש ארבע פרשיות, אבל שם אין ההדגשה על המספר, אלא על זה שיבואו כ"ה הפרשיות המדברות בתפילין, ואין זאת אלא **שבפועל** התפילין נזכרות בארבע פרשיות;

ואילו בתפילין של ראש יש קפידא על "מנין פרשיותיהם" שיהיו **ארבע** - שלכן גם הזכרון של יציאת מצרים שבא על ידם הוא באופן ד"ארבעה בתים" דוקא (וכאמור, שאין זה רק בתור "כלי" לארבע הפרשיות, אלא שארבעת הבתים עצמם מוסיפים הם בהזכרון דיצי"מ) - ולכן דוקא תפילין של ראש קרויים "טטפת" על שם המספר ארבע. ודו"ק].

ה. והנה, לפי דרכנו עולה ומודגש הבדל כללי בין הציווי דתפילין שבפרשתנו להציווי שבפרשת ואתחנן - שבפרשתנו מודגשת ה"אחדות" שבתפילין, ואילו בפרשת ואתחנן מודגשת ה"התחלקות" שבהם:

בפרשתנו נאמר "והיה לאות על ידכה ולטטפת בין עיניך" - לשון יחיד, וגם כשכתוב "טטפת" והכוונה היא בזה למספר ארבע - הרי הכוונה היא לארבעת הבתים, שאין ביניהם הבדל וכל כולם באים **למטרה אחת**: להגדיל הזכרון דיציאת מצרים;

ואילו בפרשת ואתחנן נאמר "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך" - לשון רבים, והיינו שמדובר **בכמה פרשיות**, שלכל אחת מהן יש תוכן מיוחד בפני עצמו, ועל זה קאי תיבת "טטפת" - על **ארבע הפרשיות** המחולקות זו מזו.

ויש לומר, שהבדל זה בכללות המצוה מתאים הוא עם הבדל נוסף שמצינו בין פרשתנו לפרשת ואתחנן, בענין השייכות דתפילין של ראש עם תפילין של יד:

בפרשתנו הכתוב כולל את שתי התפילין בחטיבה אחת: "והיה לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך", ומודגש בפירוש רש"י כאן שכתב "תפילין" (בדרך כלל, ולא הדגיש החלוקה דשל יד ושל ראש);

אולם בפרשת ואתחנן הכתוב מדגיש את החלוקה שבין התפילין ומזכירם בשני משפטים: "וקשרתם לאות על ירך - והיו לטוטפות בין עיניך", ומדויק מאוד בלשון רש"י שם שהדגיש כל אחד מהם בפני עצמו: "וקשרתם לאות על ירך - אלו תפילין שבזרוע, והיו לטטפת בין עיניך - אלו תפילין שבראש".

ויש לדייק בלשונו, שתפס שתי לשונות, "יסוד" ו"עמוד". ויש לבאר שאין כאן כפל לשון, אלא בזה בא לבאר שני ענינים:

"יסוד" ו"עמוד" מורים על ענינים שונים, מצד אחד "יסוד" יש בו מעלה על "עמוד", להיותו היסוד שעליו עומד הבנין כולו ובהיבטל היסוד בטל כל הבנין, משא"כ "עמוד" שענינו רק לתמוך בבנין העומד; אמנם לאידך, הרי ה"יסוד" הוא דבר הטמון ומכוסה ואינו גוף הבנין עצמו, משא"כ "עמוד" הוא גלוי ועומד מבחוץ, והוא חלק מגוף הבנין עצמו.

וכן הוא היחס של יציאת מצרים למצוות שבתורה:

לגבי כללות התומ"צ הרי יצי"מ היא ה"יסוד" שלהם, וכמ"ש בדיבור הראשון (מצוה ראשונה) דעשרת הדברות "אני ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים", והיסוד שייך ומייסד את כל הבנין; אבל לאידך אין זה (יציאת מצרים) תוכנם הפרטי והגלוי של כל המצות אלא שהוא "יסוד" שלהם - באופן "טמון".

אמנם ישנם "הרבה דברים" (ש)צוה הקב"ה לעשות זכר ליצי"מ . . כגון הפרשת בכורות וכל המועדים" (ש"ת הרא"ש כלל כד סי' ב), שבהם הענין דיצי"מ הוא לא באופן של יסוד אלא באופן של עמוד, כלומר שהוא חלק מתוכן מצות אלו, והוא אחד מ"עמודי" המצוה.

וכמו מצות הנחת תפילין, שצריך לכון בהנחת תפילין "שצונו המקום להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים. . כדי שנוכח יצי"מ ע"י נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו שהוא יחיד בעולמו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו" (טושו"ע (נדארה"י) או"ח סכ"ה ס"ה (סי"א)). דעם היות שאין מהות ותוכן הנחת תפילין מוגבל להענין דיצי"מ, ואדרבה, עיקר ענינה הוא שעבוד הלב והמוח וש"ע (שם) מ"מ, גם הענין דיצי"מ נעשה "עמוד" של מצוה זו, ועד שזוהי אחת מהכוונות דהנחת תפילין, כנ"ל.

ונמצא שיציאת מצרים הוא "יסוד גדול" לכל המצוות שבתורה, ו"עמוד חזק" ב"הרבה דברים", שיציאת מצרים הוא חלק מתוכן המצוות. ולכן נקט החינוך ב' לשונות אלו, המורים על שני סוגי היחס של יציאת מצרים למצוות התורה.

מתי השאילו המצריים כליהם לישראל?

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים בלי כסף וכלי זהב ושמלות. וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וישאלום - אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם אתה אומר אחד טול שנים ולך (יב, לה-לו. רש"י)

במפרשי רש"י (שפ"ה, גר"א, ועוד) שקו"ט מנא לי' לרש"י ש"אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים", וביארו לפי דרכם.

ויש לומר בזה:

מצינו בפרשתנו שעוד לפני מכת בכורות נאמר בדברי הקב"ה למשה "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", ובהמשך לזה נאמר מיד "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים" (יא, ב-ג) [ונחלקו המפרשים (ראה רמב"ן, ראב"ע, אלשיך, אברבנאל, ועוד) מתי התקיימה השאלת הכלים, אם לפני מכת בכורות, מיד לאחר שנצטוו, או שרק לאחר מכת בכורות השאילו המצרים כליהם. **הערת המו"ל**].

ויש לומר דס"ל לרש"י שמוזה שנאמר לעיל "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים" משמע שקיימו ישראל את הציווי מיד, עוד לפני מכת בכורות, וכבר אז נתנו המצריים מה ששאלו ישראל.

ומה שהוסיף כאן הכתוב שגם לאחר מכת בכורות "נתן ה' את חן העם גו' וישאלום" הוא כדי ללמד שלאחרי מכת בכורות הוסיפו ישראל עוד הפעם לשאול ממצרים, ואז נתנו להם "אף מה שלא היו שואלים מהם", שהרי מה "שהיו שואלים מהם" כבר נתנו המצריים לפני מכת בכורות.

יציאת מצרים – "יסוד" או "עמוד"?

ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים (יב, מא)

בעניין יציאת מצרים כתב החינוך (מצוה כא) ש"הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו" (ולכן "אינו מן התימה אם באו לנו מצות רבות ע"ז מ"ע ומל"ת").

יינה של תורה

עבודת ה' על פי הפרשה



היחס לשאלות ה"משונות" של הדור הצעיר

הדור הצעיר, במקרים רבים, שונה בתכלית מהדור שלפניו, לפעמים נדמה שהנערים מדברים בשפה אחרת לגמרי מהדור של הוריהם, עד כדי כך שאין ההורים מוצאים עמם כל שפה משותפת.

וכאשר באים הבנים עם קושיות ושאלות שאינן מתאימות כלל להשקפת החיים ולעולמם של ההורים, מתעוררת השאלה האם צריכים לתת מקום לשאלות אלו, והאם שייך בכלל למצוא מענה עבור דור שמנותק ומרוחק לגמרי.

המאמר שלפנינו עוסק בציווי התורה "כי ישאלך בנך מחר", באיזה "בן" דיבר הכתוב, ומהי הגישה הנכונה לשאלות המתריסות ומערערות על היסודות הברורים והפשוטים של הדור הקודם.

הבן שעולמו ושפתו הם "לאחר זמן"

נצ"ח הפסוק "והי' כי ישאלך בנך מחר" (פרשתנו יג, יד), כתב רש"י "יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן", היינו שהתיבה "מחר" סובלת שני משמעויות: מחר הסמוך להיום, וגם מחר רחוק, בעוד זמן רב (ראה ביאור הדברים בארוכה בלקוטי שיחות חל"א עמ' 61 ואילך). ואודות "בנך" זה, בשתי המשמעויות שבו, ציוותה התורה "ואמרת אליו", עליך לענות וליישב את שאלותיו.

בפירושו רש"י זה טמון יסוד גדול:

התורה מודיעה מראש, אשר ישנם שני סוגים של בנים השואלים ומקשים על התורה ומצוותי'. ישנו הבן שהוא בבחינת "מחר שהוא עכשיו", היינו שמצד אחד הוא שואל ומקשה על מה שפשוט אצל ההורים, אך יחד עם זאת בעולמו הפנימי הוא חי "עכשיו", הוא שייך לאותה תקופה של ההורים.

1. מאמר זה מוצג כאן גם בקשר ל"ירד שבט", וינא דחילולא של כ"ק אדמו"ר מוהר"צ וי"ע (ה'תש"י) אשר החל במלחמת תנופה לחשוב צעירי אחבי התנועים ואוברים לאביהם שבשמים, וחבה יתירה נודעה לו אליהם, והוא הוא יום התחלת נשיאות ממלא מקומו כ"ק אדמו"ר וי"ע, אשר מסר נפשו על עבודה קדושה זו, ורבים חשב מעון, וקירב על ידי שלוחיו רבבות אלפי בנים אוברים ונידחים אל צור מחצבתם. חמערסת.

בן זה אמנם אינו עומד בדרגת ההורים, שהלא יש לו קושיות על תורה ומצוותי, ועניינים שפשוטים ויסודיים אצל הוריו אינם מובנים אצלו מאליהם, אבל בכללות הוא חי באותה תקופה, שפתו היא שפתם של ההורים.

ואודות בן זה מצווה התורה שיש להתעסק עמו, לרדת לדרגתו, ליישב את שאלותיו, ולהבהיר לו את הדרך הישרה.

אמנם, מודיעה התורה אשר ישנו גם בן השייך ל"מחר שהוא לאחר זמן", בן זה חי אמנם בדור הסמוך לדורם של ההורים, אך מבחינת עולמו הפנימי הוא רחוק מאוד, הוא שייך כביכול לתקופה אחרת לגמרי, תהום של דורות פעורה בינו לבין הוריו, שפתו ומושגיו שונים לחלוטין מאלו של הוריו, השקפת החיים שלו רחוקה משל הוריו כרחוק מזרח ממערב, וניתן לתאר ששאלותיו הן כבר בסגנון אחר לגמרי.

ומעתה מתעוררת השאלה, כיצד יש לנהוג כאשר פוגשים ההורים בשאלותיהם של בנים אלו, שאלות כה משונות, מנותקות, מעוותות ומרוחקות?

מה עושים עם שאלות מעוותות ומבהילות?

ובאן רואים מיד, אשר התורה אינה נבהלת משום שאלה, התורה מצווה "כי ישאלך בנך מחר", כאשר יבוא "בנך", מאיזה "מחר" משונה ומרוחק שרק יהי, עליך להתעסק אתו ולענות לו.

במידה מסוימת, חפץ הקב"ה שהבן ישאל גם שאלות מסוג זה, וכאשר יקבל את התשובות המתאימות, יסודות התורה יחדרו ויופנמו גם במוחו והבנתו.

ברור שאסור ח"ו בשום אופן ששאלות אלו יהיו "תנאי" או עיכוב לקיום התורה ומצוותי, היסוד הנצחי של קבלת התורה הוא שה"נעשה" קודם ל"נשמע", היסוד וההתחלה היא קבלת עול מלכות שמים עוד טרם שמנסים להבין בשכל, אך לאחר היסוד של "נעשה", שקיום התורה ומצוות במעשה הוא כראוי, מותר וצריך לשאול ולרצות להבין.

וגם הבן שבבחינת "מחר שהוא לאחר זמן" צריך להבין ולקבל את התורה בשכלו, לפי המושגים והשפה שלו, ועל האב להתעסק עמו ולענות לו על שאלותיו.

ואין להבהל משאלותיו של הבן, שכן בתורה יש התשובות לכל השאלות והקושיות (ראה בכורות ח, ב), וכדברי המשנה (אבות פ"ב מכ"א) "הפך בה והפך בה דכולא בה".

וזהו ציווי התורה "כי ישאלך בנך מחר לאמר . . . ואמרת אליו", חובה גמורה מוטלת על האב לענות ולהסביר לבן, וכשם שצריך הוא להתעסק עם אותו בן שקרוב אליו בהשקפת חייו, כך ממש חייב הוא לענות על השאלות המתריסות והמעוותות של הבן שבבחינת השקפת החיים שייך ל"מחר שהוא לאחר זמן".

הוא "בנך" ועליך להתמסר אליו

וכאשר נשאלת השאלה מדוע מחייבת התורה אותו להתעסק עם כאלו שאלות משונות, בשפה ובמושגים שהמוח היהודי בקושי יכול לשאתם?

המענה לכך הוא, שילד זה הוא "בנך", הוא ילד יהודי, ואותו נתן הקב"ה תחת אחריותך, ועליך מוטלת החובה למצוא את הדרך להתדבר עמו ולבאר לו את קושיותיו.

[ובאמת, יתכן שבמידה מסוימת אחראי האב לכך שבנו עומד במצב כזה של "מחר שהוא לאחר זמן", אילו הי' האב במצב רוחני טוב יותר, יתכן שבנו לא הי' עומד במצב כה מרוחק מהשקפת חייו.

הדבר רמוז בהמשך הפסוק "כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים": "מצרים" רומז על מצב של זלזול והתנגדות לתורה ולקדושה, וכאשר יהודי נתון במצב זה, מוציאו הקב"ה משם "בחזק יד", בכח ובחזקה, בכדי שלא יטבע ברפש וטומאת מצרים.

וכאשר האב מצד עצמו שייך לטומאת מצרים, ורק "בחזק יד" מוציאו הקב"ה משם, אין להתפלא שהבן נמצא במצב של "לאחר זמן", ותהום פעורה בין השקפתו להשקפת הדור שלפניו.

אך גם כאשר אין האב אשם ואחראי למצב הבן, עדיין מטילה עליו התורה את החובה הגמורה: מכיוון שהוא "בנך", ילד יהודי הנתון לאחריותך, עליך להתעסק עמו בשפתו ובמושגיו, ולהעמידו בקרן אורה].

ורואים אנו יתירה מזו: מיד בצאת ישראל ממצרים, כאשר מורה הקב"ה לבני ישראל את הדרך הנצחית של תורה ומצוותי, מדגישה התורה מיד את "בנך", ההתעסקות עם החינוך וההשפעה על הבן חשובה יותר מההתעלות האישית של האב.

עם איזה מהבנים צריך להתעסק יותר?

כאשר מדייקים בלשונו של רש"י, מוצאים שהוא מביא ראי' דווקא לפירוש של "מחר שהוא לאחר זמן", ואילו לפירוש "מחר שהוא עכשיו" אינו מביא ראי', אף שבמקורו של רש"י במכילתא מובאות ראיות לשני הפירושים (בדרך הפשט, ראה משנ"ת בזה בלקו"ש חל"א שם).

ומכך יש להסיק שיש דגש במיוחד על הפירוש השני, "מחר שהוא לאחר זמן":

כאשר ישנם שני סוגי הבנים, אותו בן ששייך מבחינת השקפתו ומושגיו לעולמו של האב, והבן שחי כביכול בדור מרוחק ומנותק, הרי יש לתת דגש דווקא על הבן השני.

הדבר מודגש במיוחד בדורות האחרונים, כאשר כה רבים מן הצעירים שייכים דווקא לאותו "מחר" מרוחק, הם שקועים בביצה ובסיאוב של טומאת מצרים, עתידם הרוחני מעורפל, ויש למשכם משם ולחברם מחדש למקורם.

וכאשר מגיע כזה "בנך", צעיר יהודי, ושואל שאלה על התורה ומצוותי, הרי גם אם השאלה נשאלת ב"נוסח" המר והמשונה של "מחר שהוא לאחר זמן", עליך לזכור שהוא

"בנך", ועליך להתעסק עמו, עם הלב והנשמה, בחביבות ובחיות, ממש כפי שהנך מתעסק עם ה"בן יקיר" שגורם לך נחת. עליך לענות לו, להבהיר ולהאיר לו את הדרך חזרה, שיוכל לעבודת את ה' בשמחה ובחיות.

ועל ידי העסק עם כל סוגי הבנים, זוכים להעמיד את "צבאות ה'" (פרשתנו יב, מא), שעמם צועדים מ"מצרים", מהגלות הארוכה והקשה אל הגאולה השלמה, במהרה בימינו.

שיחות קודש

לכו והצילו ילדי ישראל!

שהוא [אפילו בריחוק מקום, אלא שהגיעה אליו הידיעה (באמצעות עיתון, מפי השמועה וכיו"ב) על המתרחש במרחק של כו"כ מיליון ובאיזה מצב שהוא [אפילו אם אצלו יש חסרון ח"ו בנוגע לילדים כפשוטם, ברמ"ח אברים ושס"ה גידים] **לעשות כל מה שביכולתו להציל ילדים אלה!**

אם יכולים לפעול בדרך השלום – מה טוב, ואם לא מצליחים בדרך השלום – יש לפעול בדרך מחאה, ואם גם מחאה לא מועילה – יש לפעול בדרך **הפחדה**, ואם גם זה לא מועיל – הרי, כשמדובר אודות פיקוח-נפשות, הצלת נפשות מכלי רוחנית, רחמנא ליצלן, ישנו **הכלל שפיקוח-נפש דוחה הכף!!**

ואלה השואלים: במה כוחנו גדול? – צריך לידע לכל לראש שאין זה נוגע לנו, זה לא ה"ביוזנס" שלנו (כפי שנהוג לומר כאן); לנו ניתנה מצוה, וצריכים אנו לקיימה, ובאשר לתוצאות הדבר – ה"ז ענינו של הקב"ה. ולאמיתו של דבר, כיון שמקיימים את המצוה, **בודאי יפעל את הדבר** (מ'וועט זיכער אויספירן). השאלה היא רק האם יפעלו כל מה שרוצים, או קצת פחות. ומסתמא יפעלו הכל, והשאלה היא רק אם יפעלו במשך זמן קצר, או שיקח משך זמן עד שיראו את התוצאות שבדבר. וכיון שכך, צריך כל אחד ואחד, בכל מקום ובכל מצב, למצוא את הדרך המתאימה שבה יכול הוא לפעול בענין זה – ע"י צעקות ומחאות, באמצעות מכתבים, דברי דפוס, בטלפון או בטלגרף, וכיו"ב – ולעשות כל אשר ביכולתו.

(ל"ג בעומר תש"א)

אמרו רז"ל "ושננתם לבניך אלו התלמידים", וכפס"ד הרמב"ם "מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו, שנאמר וישננתם לבניך... בניך אלו תלמידיו, שהתלמידים קרויין בנים", שמוזה מובן, שכל מי שבכחו לקרב ילד יהודי, חל עליו החיוב ד"ושננתם לבניך".

וכל זה – אפילו בשנים כתיקונם, כפי שמצינו שאפילו בזמן שביהמ"ק ה' קיים מפליאים בגודל מעלת הפעולה ("דער געוואלדיקער אויפטו") של יהושע בן גמלא, "זכור אותו האיש לטוב", ש"תיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר".

ועאכ"כ בימינו אלה – שעל כל קרן ופינה נשמעת הצעקה שצועקים ככרוכיא: **לכו והצילו ילדי ישראל!**

המצב כיום, בעוונותינו הרבים, שישנם עשרות מאות ואלפים (לא רק יחידים, אלא עשרות מאות ואלפים!) ילדי ישראל שרוצים להכריח אותם ולנתק אותם מיהדות, ח"ו, היל"ת!

ילדים אלה באים מבתיים של יהודים יראים וחרדים, וגם עכשיו רצונם להיות יראים וחרדים, אלא שיש כאלה שרוצים להוציאם מתחת כנפי השכינה, ומכריחים אותם לעבור על דת, לעבור על תורת ה' ומצוותיו, ועד לעניינים ומעמד ומצב של כפירה ושמד, רחמנא ליצלן!

וכיון שילדים אלה נמצאים במעמד ומצב שאין ביכולתם להציל את עצמם, ומוכרחים להגיע לעזר מבחוץ דוקא – מוטל חוב קדוש וזכות קדוש על כל אחד ואחד, באיזה מקום



לאחר את הראש עם הכרעיים

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

הדין בקרבן פסח הוא שצריך להכין את כל החלקים שבו, מ"ראשו" עד "כרעיו" ו"קרבו", יחד, ובאופן דומה (ראה פסחים עז, דע"א במשנה. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"ז).

ויש לבאר ההוראה מזה בעבודת האדם לקונו:

קרבן פסח ה' מצד אחד קרבן שכל יחיד ה' צריך להביא בעצמו, ולאידך ה' בו משום קרבן ציבור, שהרי ה' "בא בכנופיה" (יומא נא, א. פרש"י פסחים סו, סע"ב). ונמצא שקרבן פסח מלמדנו שכל יחיד יש לו קשר עם שאר הציבור.

וכמו שבקרבן פסח, למרות ההבדל והמרחק בין הראש לבין הכרעיים, מ"מ ה' נדרש שכל החלקים יוכנו יחד, כן הוא גם בקשר בין היחיד והציבור, שלמרות שיש בציבור מדרגות שונות של יחידים, ומן הקצה אל הקצה, למן אלו שהם בדרגת "ראש", עד לאלו שהם נחשבים בדרגת "רגל", מ"מ חייבים לכלול את כולם יחד כדי ליצור "ציבור" (ראה לקו"ת ר"פ נציבים, ובכ"מ), וכל אחד חייב לתרום את מלוא חלקו לציבור.

והדרך לבוא לאחדות זו, שיתאחד היחיד עם היחיד, והיחיד עם הכלל, הרי זה ע"י שעוסקים בעבודת ה"פסח":

"פסח" פירושו דילוג וקפיצה (פרש"י פרשתנו יב, יא). והיינו, כאשר קופצים ומדלגים על ההגבלות של השכל והרגש, ומתרוממים מעל כל ההפרעות והמכשולים הפנימיים והחיצוניים, אז מגלים את עצם המהות של היהודי, "נקודת היהדות" שבו, ועי"ז אפשר לקפוץ ולדלג על פני המחיצות השונות שבין אחד למשנהו, ובין היחיד לבין הציבור.

וזוהי הוראת הפסח, שכל יחיד צריך להתאחד עם כל ישראל באופן של קומה אחת שלימה, ולא לחשוב רק על עצמו ועל טובתו האישית, אלא להתעלות ולהתרומם ולחשוב על טובת הציבור, ועל כלל ישראל כולו.

גם כשלבנו אטום אפשר לשוב

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה

והתרה בו (י, א)

בפירוש רש"י זה מבואר שכאשר משה בא אל פרעה להזהירו על מכת ארבה, ה' זה בגדר "התראה", והיינו, שהי' זה כדי להתרות בפרעה שאם לא יציית, ייענש. אך עדיין ה' ביכלתו לשוב בתשובה ולציית להקב"ה. ומוזה רואים גודל מעלת התשובה ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה" (רמב"ם סוף פ"ג מהל' תשובה). שגם לאחר ש"הכבדתי את לבו" (כחמשן הכתוב), עדיין היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה (ראה מה שנתבאר בזה באריכות בלקו"ש ח"ו עמ' 57 ואילך).

ויש ללמוד מזה לכל אחד בעבודתו לקונו:

לפעמים מרגיש האדם שהקב"ה "הכביד את לבו" ו"ל, שתמורת זה שהעבודה צריכה להיות מתוך הרגש הלב, נעשה לבו אטום כאבן (ראה גם תניא רפכ"ט), ואין לו חיות בעבודתו.

ויתירה מזו, דלפעמים גם המוח "כבד" ו"אטום", והיינו, שכאשר מתיישב ללמוד הרי שום דבר לא נקלט אצלו. דהגם שאכילתו ושתיתו היא מתוך עריבות, וכמו"כ כשמדובר אודות ההתעסקות בענייני העולם, כמסחר וכיו"ב, אזי מתחכם למצוא כל מיני תחבולות, מ"מ כאשר מתיישב ופותח את הספר ללמוד – לא נקלט במוחו שום דבר!

והרי זה בדומה למצבו של פרעה שהקב"ה "הכביד את לבו", ובלשון החסידות (ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תכב. תורת מנחם חט"ז עמ' 243 ואילך, וש"נ) הרי זה נקרא "טמטום הלב" ו"טמטום המוח" ו"ל.

ועל זה באה ההוראה ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", ואם אצל פרעה מלך מצרים, שממנו התחילו כל הצרות של בני"י, ואעפ"כ, הנה גם לאחר ש'ה' הכביד את לבו ה' יכול לשוב בתשובה, עאכו"כ אצל בני ישראל, הנה גם לאחר שנמצא במצב כזה, עליו לדעת שרצונו של הקב"ה שידחוק ויתחזק וישוב בתשובה.

הידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה



דין צלי בחגיגה הבאה עם הפסח

יחקור במ"ש הצל"ח לחדש דלהרמב"ם כו"ע ס"ל דחגיגה נצליה; יקדים משיטת הרמב"ם בדין הסיבה דהוי לא רק חיוב בפ"ע, אלא דין בשאר מצוות לילי פסחים; עפ"ז מיישב דאף צלי שהוא דרך חירות, ס"ל להרמב"ם דהוי דין בחגיגה עצמה

דחגיגה אינה נאכלת צלי לא מצינן למימר כולו צלי דהא איכא חגיגה. ובצל"ח (לפסחים שם ע, ב ד"ה ובוה זכינו) תי, דהרמב"ם ס"ל שגם לרבנן החגיגה נאכלת צלי, וטעמם משום שמצינו שהכתוב קראה פסח, וכמו שהביא הרמב"ם (הל' ק"פ שם הי"ב) "שעל חגיגת ארבעה עשר נאמר (פ' ראה טז, ב) וזבחת פסח לה' א צאן ובקר", אלא שרבנן ס"ל דלאו לכל מידי איתקש לפסח אלא רק לצלי (שהוא מידי דאכילה). ויתירה מזו כתב, דהחידוש דר"ח "זו דברי בן תימא" הוא דגם לדידי נאכלת צלי. ע"ש.

וטעמא בעי, דמכיון שגם לדעת חכמים גוף הקרבן נקרא בשם פסח ("וזבחת פסח"), מהיכי תיתי חלים עליו דיני הפסח רק לענין צלי?

ב. ויש לומר הביאור בזה, בהקדם ביאור שיטת הרמב"ם בדין הסיבה:

בדין הסיבה בליל פסח כתב הרמב"ם (הל' חו"מ פ"ז ה"ה-י) "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים כו' לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות". ובסוף הלכה שלאח"ז,

א. תנן במס' פסחים (סט, סע"ב), שהחגיגה הבאה עם הפסח "נאכלת לשני ימים ולילה אחד". ובגמ' שם (ע, א): מתני' דלא כבן תימא דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה כו' מ"ט דבן תימא . . ולא ילין לבקר זבח חג הפסח זבח (תשא לז, כה) חג זה חגיגה, הפסח כמשמעו, ואמר רחמנא לא ילין. אח"כ ממשיך בגמ' שם: איבעיא להו לבן תימא נאכלת צלי או אין נאכלת צלי, כי אקשי' רחמנא לפסח ללינה אבל לצלי לא או דילמא לא שנא, ת"ש הלילה הזה כולו צלי (משנה פסחים קטז, ב) ואמר רב חסדא זו דברי בן תימא, שמע מינה.

והנה, הרמב"ם בהל' חמץ ומצה (פ"ח ה"ב) כתב (בנוסח "מה נשתנה") – "שבכל הלילות אנו אוכלין כו' והלילה הזה כולו צלי". והקשה בלחם משנה (הל' חמץ ומצה שם): תימא על דברי רבינו דהוא פוסק בהלכות קרבן פסח (פ"י הי"ג) . . דחגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחד ודלא כבן תימא, וא"כ לדידן ודאי אינה נאכלת צלי.. ולית לן לומר הלילה הזה כולו צלי, דהא בגמ' אמרו דזהו כדברי בן תימא דס"ל היקשא ודחגיגה נאכלת צלי, אבל לדידן

מנקין אותו . . ואין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם" (והראב"ד פליג "אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו כו").

וצ"ע, דהא כל דין צליית פסח קשור הוא בדרך קיום החיוב דאכילתו, ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי גו" (פרשתנו יב, ח), וא"כ הוי כל כולו פרט באכילת הפסח, ומה ענין לציווי שיהא צולין אותו (שלם - גם) עם הגיד כו' שאינו שייך לאכילה?

ומוכח מזה דעת הרמב"ם, דדין צלייתו לא הוי (רק) פרט בהחיוב דאכילת הפסח, אלא שהוא חלק מכללות עשיית הפסח.

ויש לומר ההסברה בזה: בס' החינוך (מצוה ז) מבואר, ד"זה שנצטוינו לאכול צלי דווקא" הוא "לפי שכך דרך בני מלכים ושרים לאכול בשר צלי שהוא מאכל טוב ומוטעם כו' ואנו שאוכלין הפסח לזכרון שיצאנו לחירות כו' ודאי ראוי לנו להתנהג באכילתו דרך חירות ושרות".

ועפ"ז י"ל שהרמב"ם ס"ל, שהחיוב לאכול צלי יש בו שני ענינים: (א) אחד מתנאי מצות אכילת הפסח. (ב) חלק מהחיוב הכללי ד"חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים" (ל' הרמב"ם (הובא לעיל) - ממשנה פסחים קטו, ב) - ע"י שעושה כל מעשה לילה זה דרך חירות, והרי אכילת בשר צלי מורה על "דרך חירות ושרות". ומטעם זה יש בגוף מעשה הצלי' חשיבות בפ"ע ועד שחלים עליו דינים מיוחדים (שאינם נוגעים לאכילת הפסח, וכנ"ל מרמב"ם שצולין הגיד) - מכיון שענין ה"צלי" הוא לא (רק) פרט ותנאי במצות אכילת הפסח, אלא יש בו (גם) ענין בפ"ע -

לאחרי שמבאר פרטי דיני הסיבה (מי חייב בהסיבה, ואופן ההסיבה), כ' "ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבע כוסות האלו".

ונתבאר בזה במקום אחר (ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 15 ואילך), דלהרמב"ם איכא בהסיבה עצמה שני דינים: (א) מצוה כללית בפ"ע, מה שהאדם צריך להראות בליל פסח הנהגה דרך חירות, ע"י אכילה ושתי' בהסיבה (ובזה אין נפק"מ באיזו אכילה ושתי' המדובר). (ב) פרט ותנאי במצות אחרות (אכילת מצה וחיוב שתיית ד' כוסות) - שאחד מתנאי מצות (וחיובים) אלה הוא שצ"ל דרך הסיבה.

ונמצא, שלשיטת הרמב"ם ע"י אכילת מצה (לדוגמא) בהסיבה, מתקיימים שני דינים: (א) החיוב הכללי להסיבה. (ב) קיום מצות אכילת מצה בשלימות.

והנה לכאורה יש לעיין בזה טובא, מהי הסברה וההכרח לחדש בהסיבה הוי גם תנאי ופרט בשאר מצות ליל פסח, ומפני מה לא נאמר דאיכא רק חיוב כללי של הסיבה, אלא שחכמים תקנו שהזמן המתאים ביותר לקיום חיוב זה הוא בשעת קיום מצות מסוימות (אחרות) של לילה זה?

והנראה בזה, דיסוד שיטת הרמב"ם הנ"ל בגדר דין הסיבה (דרבנן) הוא - דין (תורה) "צלי" שבקרבן פסח (דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (פסחים ו, ב. לט, ב. קטו, ב) וש"נ). וכדלקמן.

ג. בדין צלי דפסח כתב הרמב"ם (הל' ק"פ פ"י הי"א) "כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל וחותך כו' וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה שאין

חגיגה לפסח הוא רק לגבי דין צלי, דכיון שכל עיקר הבאת החגיגה שייך לענין זה שבאכילת הפסח, מה שצ"ל ("על השובע" - "דרך חירות ושררות", לכן חל עלי גם דין "צלי" שבאכילת פסח, שגם טעמו הוא "כדרך שהמלכים אוכלין". משא"כ שאר פרטי הדינים שבפסח, שאינם שייכים לענין החירות שבו, אינם שייכים לענין החגיגה.

ומכיון ששיטת הרמב"ם בדין "דרך חירות" דלילה זה היא, שאינו רק חיוב כללי בפ"ע, אלא שהתורה קבעה "דרך חירות" גם בשאר מעשי הלילה (שמצ"ע אינם פעולות של "דרך חירות"), ס"ל דגם לרבנן חל על החגיגה - הבאה בלילה זה בשביל הפסח - החיוב ד"דרך חירות" (צלי), ומהאי טעמא קראה התורה את החגיגה בשם "פסח" ("וזבחת פסח").

ופלוגתא בן תימא ורבנן היא, דלדעת בן תימא אא"פ לחול על קרבן שאין עליו שם פסח גדר של "חירות", ולכן ס"ל דכי אקשי' רחמנא חגיגה לפסח נעשה כחלק מגוף הפסח וכל דיניו כפסח; אבל לרבנן, הדין דמעשה חירות חל (גם) על "כל מעשה לילה זה", גם במצות דהחג שמצ"ע אינן פעולות של דרך חירות (ועד שנעשה תנאי וחלק במצות מצה ושתיית ד' כוסות, כנ"ל). וכן בנוגע לחגיגת י"ד, שהדין דאכילת צלי (אכילה "דרך חירות") חל גם על קרבן שאינו פסח, דאף שיש לו דין ושם בפ"ע (חגיגת ארבעה עשר, "ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ככל זבחי שלמים" (רמב"ם הל' ק"פ פ"י ה"ג)) חל עליו דין מעשה חירות ונאכלת צלי כקרבן פסח.

ויש לקשר זה עם שתי הדיעות (יבמות עח, ב. ושל"ג) - דון מינה ומינה, דון מינה ואוקי באתרה. ואכ"מ.

להראות על ענין החירות (שהוא ענין וחיוב כללי בפ"ע בלילה זה).

ונמצא, שדין צלי מלמדנו, שהתורה קבעה המעשה של "דרך חירות" דלילה זה באופן, דנוסף לזה שהחיוב ד"חירות" (לעשות פעולות המורות ("להראות") על "דרך חירות") הוא ענין כללי בפ"ע, הרי כלל זה נעשה גם תנאי ופרט בפרטי שאר מצות החג (שמצ"ע אינם באים להראות חירות).

- וכהדין ד"צלי" שהוא תנאי באכילת הפסח, דעצם המעשה דאכילת בשר הפסח אין בו משום מעשה ד"דרך חירות" [דהקרבן הוא רק זכר לגאולת מצרים באופן ד"פסח ה'" (פרשתנו יב, כג. וראה שם, כז. רמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ה ממשנה פסחים שם. חינוך מצוה ה. ז), אבל אין מעשה אכילת הבשר פעולה המורה על "דרך חירות"] - וחידשה התורה, שגם אכילה זו צ"ל באופן של "דרך חירות ושררות", צלי.

ומזה למד הרמב"ם גם לענין דין "דרך חירות" דרבנן - חיוב הסיבה - דעם היותה חיוב כללי בפ"ע, קבעה חכמים באופן שתיעשה תנאי במעשה המצות דלילה זה, כנ"ל בארוכה.

ד. ע"פ כהנ"ל יש לבאר גם שיטת הרמב"ם בחגיגת ארבעה עשר:

אכילה "על השובע" היא אכילה חשובה, "כדרך שהמלכים אוכלין" (רש"י פסחים פג, רע"א. רשב"ם שם קט, ב ד"ה כגון ארדיליא); ונמצא שדין אכילת הפסח "על השובע" הוא חלק מזה שאכילתו צ"ל באופן ד"דרך חירות ושררות".

ועפ"ז מובנת גם הסברא לחלק בין דין צלי לשאר תנאי הפסח (ולומר דהא דאיתקש



"והגדת לבנך" – גם לבן החמישי!

להחדיר בדור הצעיר - וכן אף באלה שהם מבוגרים בשנים אך צעירים וקטנים בידיעות היהדות - את ההערכה הנכונה של יהדות אמיתית, יהדות נאמנה לתורה, לא יהדות מזוייפת או מיימית, ואת ההכרה כי בה תלוי עצם קיומם של היהודים, של כ"ץ יהודי, הקיום גם בעולם הזה, בכל מקום ובכל זמן.

עד שישבו אל מסורת אבותינו, אברהם יצחק ויעקב, ויקיימו וישמרו בגאון את אורח החיים היהודי, חיים לפי הוראות תורתנו - תורת חיים.

יהודי אסור לו לעולם להתיימש: אסור לוותר לעולם על אף יהודי. ובגישה הנכונה של אהבת ישראל, יכניסו גם את סוג הילדים הנזכר אל תוך ה"ארבעה בנים", ובמשך הזמן אף להכליל אותם בסוג של "בן חכם".

יעזור ה' שכל הבנים והבנות יתכנסו יחד ליד שולחן אחד של "העבודה הזאת" ויקיימו את סדר הפסח כהלכתו, לבצע את "העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו"...

דרכים, עצות ותחבולות לעבודת הקירוב

עלינו להשתדל בכל עוז ומרץ, לחפש דרכים עצות ותחבולות (אף אם על ידי זה מוכרח יהי' לשנות מהטבע וההרגל שלו, ובלבד -) לכבוש את הדור הצעיר, ולקרב את כל בני ובנות ישראל, אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, לתורה ומצוות,

ואז מובטחים אנו אשר בנעדינו ובזקנינו נלך - לקראת הגאולה - בבנינו ובבנותינו... דוד זה יזכה, במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו, להיות גם דור הגאולה, גאולה האמתית, כי עוד נביאנו הקדושים...²

לילדים אלה חייבים להתמסר במיוחד!

חג הפסח מתחיל ב"כי ישאלך בנך", "והגדת לבנך". ישנם אופנים שונים בשאלות הבנים ובתשובות להם - בהתאם לארבעת הסוגים שלהם: חכם, רשע, תם ושאנו יודע לשאול.

בד בבד עם השוני שבין ארבעת הבנים והניגוד שבין אחד לרעהו - יש אבל "צד השוה" בין כולם ונקודה משותפת: אפילו הרשע נמצא ב"סדר" של עבודה ה'. הוא נפגש וחי עם עובדי עבודה זו ומתעניין בחיי תורה ומצוות.

והרי דבר זה נותן תקוה, ותקוה חזקה מאוד, שלא רק התם ושאנו יודע לשאול, אלא גם הרשע, יהיו לחכמים, יהודים שומרי תורה ומצוות בעלי הכרה מלאה.

ברם, לצערנו יש, ובמיוחד בזמננו שהוא זמן של חושך כפול ומכופל, עוד סוג של בנים: הבן שאינו נמצא כלל ליד שולחן הסדר. הוא אינו מקשה קושיות, משום שאין לו כל מגע עם תורה ומצוות, עם דינים ומנהגים יהודיים אמיתיים. אין הוא יודע כלל על קיומה של "העבודה הזאת" - סדר של פסח, יציאת מצרים וקבלת התורה.

לילדים אלה חייבים להתמסר זמן רב ביותר לפני חג הפסח ולפני ליל הסדר, וגם אל אלה יש להתמסר במסירות נפש ואהבת ישראל,

שכן אסור לשכוח אף ילד יהודי יחיד, ויש להשקיע את כל הכוחות כדי לחלץ אותו ממצבו ולהשיבו אל שולחן הסדר...

אחת מן המשימות החיוניות וההכרחיות של זמננו היא להקדיש את הכוחות הגדולים ביותר כדי

א. הרטס מאנחת קדש חס"י עמ' לו ואילך / ב. אגרות קדש ח"ה עמ' רעה-ט

הדברי החסידות

מתוך כתבי רבותינו נשיאי חב"ד



זקני החסידים וחינוך האברכים

לאברכים היתה הכרה בענין הכללי של חסיד קשיש, ובתוכחה המעולה ואימרות ההדרכה החמורות של זקני החסידים, בלטה האהבה המסותרת של החסיד הישיש אל האברך החסידי

הרגישו חוב בעצמם להחיות את האברכים

בימים עברו, היו חוסכים אצל חסידים את ה"שאל אביך ויגדך", הם סיפרו בעצמם, והסיפור לא היה סיפור מעשה אלא שאלת חיים, הדברים היו מסופרים מעצמם ובהם היה גלום חלק מהחיים. סיפור כזה מן ההכרח שיחרט לנצח.

כמה יפה היה בחסידים ה"זקניך ויאמרו לך". כבר דובר על כמה פעמים, שזקני החסידים בימים עברו הרגישו חוב בעצמם להחיות את האברכים.

אכן, פעם היתה לאברכים החסידיים אוזן קשבת, התשוקה והגעגועים לשמוע פתגם מחסיד קשיש לא ניתנים להיעלות על הכתב, היו מקדישים על כך ימים ולילות, וכאשר היו שומעים דבר היו חוזרים עליו עשרות פעמים.

לאברכים היתה הכרה בענין הכללי של חסיד קשיש, ובתוכחה המגולה ואימרות ההדרכה החמורות של זקני החסידים, בלטה האהבה המסותרת של החסיד הישיש אל האברך החסידי.

...אח ! כמה חיות ועידוד מביאה התוועדות חסידים, היא משרשת את כל הקוצים מן החיים הבשריים, ומוזגת "רביעית" של חיים בחיי יום יום, כך שחיי השעה של חיי העולם הגשמי נהיים שונים לגמרי, זכים וטהורים יותר.

התוועדויות חסידיות מטהרות את האויר ויוצרות סביבה של אור, מצביעות על דרכים בעבודת השי"ת, מעמידות את האברך על בסיס האמת ונחקקות במוחו ובלבו לעד.

זכרונות עסיסיים כאלה, ישנם בודאי בכל אחד שמגזע החסידים. כל בן, בת או נכד חסידי הרי לבד זאת שזורם בהם הדם, המוח והלשד של הוריהם החסידים, נושאים הם בתודעתם זכרונות ימי הנעורים ממה שראו ושמעו אצל הוריהם.

זכרונות כאלה ברגעים מסויימים בחיים, עשויים להביא למהפכה באדם, לשמור מכל רע ולהעמיד משפחה שלימה בדרך חיים יהודיים אמיתיים.

(לקוטי דיבורים [המתורגם] ח"א עמ' 158 ואילך)

הכירו בהתחייבותם כלפי הצעירים

התוועדות חסידית בימים עברו הייתה יסוד בחיים, אשר הניחה יסודות איתנים בחיים.

אחרי התוועדות הרגישו המתוועדים כי הם נעשו זכים יותר. בין אם התוועדות הסירה לגמרי את הרפש והלכלוך של המידות הרעות וניקתה את אי הנקיות מהרגילות השונות, בין אם לא ניקתה לגמרי – בכל אופן, במידה מסוימת, נעשו הדברים הלא-טובים מאוסים בלב.

ההתוועדות גרמה להביט על העבר בכאב, וההתוועדות, לבד זאת שהביאה להחלטה שהעבר אינו טוב, וההנהגה הקודמת לא היתה ראוי, הנה לבד זאת, פעלה ההתוועדות הסכם חזק על הנהגה טובה על להבא. זאת אומרת, שההתוועדות העמידה את הסור מרע ואת הועשה טוב על דרגא גבוהה יותר.

...בימים עברו ההתוועדות החסידית הייתה ברכת אלוקים. היא פתחה צוהר בפינות החשוכות של כל אחד, להאירן באור החסידות.

ההתוועדות הייתה יסוד בחיים הגשמיים ויסוד בחיים הרוחניים. שניהם, גם החסיד המבוגר שעליו היה להדריך ולהשפיע, והן החסיד הצעיר יותר שהושפע מהמבוגר יותר – ידעו את מעמדם ומצבם. לאברכים הצעירים הייתה דרך ארץ פנימי כלפי חסיד מבוגר, כל אחד ידע את מקומו וגם זקני החסידים הכירו בהתחייבותם כלפי הצעירים.

בעבר היו "אודנין שמעין" [=אוזניים שומעות] ורבים היו האברכים שהיו להם אוזניים ששומעות וקולטות.

בשעת ההתוועדות היו מדברים דברי חסידות והשיחה הייתה בהבנת העניין, לנתחו ולהראות כיצד יש להבין אותו. הצעירים היו שואלים והמבוגרים היו עונים. כך הוא הסדר של "מקבל" אמיתי, שבשעה שעליו לשמוע הוא עמל על השמיעה. להיות תלמיד זו "עבודה", וככל שאדם יגע יותר להיות תלמיד-מקבל הוא נעשה כלי מוכשר יותר לקבלה.

(לקוטי דיבורים [המתורגם] ח"א עמ' 68 ואילך)

להסתכל היטב בזקני החסידים ולהתלמד

חסיד צריך להיות עם סדר... חסיד בלי סדר מאבד את כל הציור חסיד. בלי סדר הנה לבד זאת שתמיד יהי' מבולבל ולא יגיע לסדר נכון, הנה מה שכן עושה זה לא עשוי, זה מת בלי חיות.

חסיד צריך להסתכל היטב בזקני החסידים ולהתלמד, אבל מקודם צריך למדוד את עצמו היטב אם הוא כבר שייך לזה שגם הוא יעשה ככה.

(תרגום מליקוטי דיבורים חלקים א-ב עמ' עא, א ואילך)

